

Dịch giả Jigme: “Nếu thế giới của chúng ta dài hơn một kiếp sống này”

ISSN: 2734-9195 11:44 19/08/2026

Tôi không dám nói mình có một sứ mệnh gì lớn lao. Tôi chỉ thấy biết ơn vì đã không phớt lờ những dấu hiệu đến với mình. Nếu thế giới của chúng ta dài hơn một kiếp sống, còn lý do nào để không dẫn thân làm hết sức, để những kết nối trở nên có ý nghĩa hơn.

Xuất bản tác phẩm Bách khoa toàn thư Biểu tượng và Hoa văn Mật Tạng của họa sĩ Robert Beer sau 10 năm dịch và nghiên cứu, dịch giả Jigme (tên thật Lê Đức Trung) từng nghĩ sứ mệnh của mình đã khép lại.

Thế nhưng, cuốn sách ấy lại mở ra những cuộc gặp gỡ và ý tưởng mới, làm tiền đề để anh từng bước xây dựng SonMani – một hệ sinh thái giao thoa giữa nghiên cứu, sáng tạo, công nghệ và thực hành tâm linh.

Anh đã dành tận 10 năm để chuyển ngữ một cuốn sách về bách khoa tri thức mỹ thuật Phật giáo, hẳn đó là một trải nghiệm khó quên?

Đúng vậy. Mười năm ấy là một hành trình rất dài, có nhiều lúc tôi đã muốn dừng lại. Cuốn Bách khoa toàn thư Biểu tượng và Hoa văn Mật Tạng đòi hỏi tôi đọc rất nhiều tư liệu để hiểu và dịch đúng các thuật ngữ. Có những giai đoạn tôi cảm thấy khối lượng kiến thức quá lớn, tưởng như mình không thể đi tiếp. Nhưng cứ mỗi lần như vậy, tôi lại tự nhủ: cố thêm một chút nữa thôi, có lẽ sẽ hoàn thành. Rồi đến một thời điểm, tôi cảm nhận rất rõ việc dịch sách không đơn thuần là niềm đam mê nữa, mà giống như một sứ mệnh tôi cần làm.

Dành toàn tâm cho nó, tôi có cảm giác được đi vào thế giới nội tâm của tác giả Robert Beer. Tôi hình dung ông là một người hướng nội, tinh tế và cực kỳ cầu toàn về chi tiết.

Năm 2024, khi trực tiếp gặp ông ở Anh, tôi rất bất ngờ vì con người ngoài đời gần như đúng với những gì mình đã cảm nhận qua các trang sách. Sau mười năm, điều tôi nhận lại trước hết là tri thức, nhưng sâu sắc hơn là một kết nối rất mạnh mẽ với ông.



Cuốn sách đã mở ra kết nối đặc biệt giữa dịch giả Jigme và họa sĩ, tác giả Robert Beer.

Con đường nghiên cứu hiện tại....có giống như mười năm trước anh đã hình dung không?

Vừa giống mà vừa khác... tôi nghĩ đúng hơn là một sự tiếp nối. Mười năm trước, tôi đi vào dịch thuật từ sự tò mò và niềm say mê cá nhân. Nhưng giờ đây, ngoài việc nghiên cứu thì tôi dành một khoảng nữa cho chiêm nghiệm, thử nghiệm và thực hành.

Họa sĩ Robert Beer vẽ rất nhiều nhưng đa phần đều là bản nét đen trắng, kèm theo mô tả chi tiết về màu sắc của chủ thể. Trước đây, tôi vừa dịch vừa đổ màu chúng bằng Photoshop. Khi bác Robert xem, bác rất ấn tượng và dành cho tôi nhiều sự khích lệ. Từ đó, tôi bắt đầu ấp ủ ý tưởng: liệu những hình tượng này có thể được chuyển thể bằng một chất liệu mang dấu ấn Việt Nam, thay vì đi theo kỹ thuật vẽ thangka truyền thống, hay không?

Nhân duyên là gia đình vợ tôi làm nghề sơn mài nhiều đời tại Làng sơn mài Hạ Thái đã giúp tôi thực hiện ý tưởng đó. Đó cũng là điểm khởi đầu của SonMani. Gần ba năm qua, khi chuyển thể nét vẽ của bác sang tranh sơn mài, tôi lại tìm hiểu sâu hơn nữa. Tôi nghĩ rằng một bức tranh Phật giáo có ý nghĩa hơn khi người xem hiểu nhân vật trong tranh đại diện cho điều gì, biểu tượng ấy đến từ đâu, và vì sao nó được tạo tác theo hình thức đó. Vì vậy, tôi vẫn tiếp tục dịch và nghiên cứu, rồi chia sẻ những gì mình hiểu được trên trang web cá nhân SonMani. Biết đâu nó có thể trợ duyên cho bất cứ ai quan tâm đến lĩnh vực này.



Dự án chuyển thể tranh được chính gia đình của dịch giả thực hiện.

Tại sao lại có tên là SonMani?

“Son” trước hết là bột son — một chất liệu rất đặc trưng của sơn mài, “son” cũng khơi gợi ta nghĩ đến sơn ta, thứ kết nối các lớp chất liệu để tạo nên bức tranh.

Còn “Mani” trong Phật giáo là viên minh châu như ý, biểu tượng cho tâm giác ngộ. Tính giác ấy vốn có sẵn trong ta, đang chờ ta quay về tìm lại.

Tôi thấy hình ảnh ấy rất gần gũi với quá trình làm sơn mài. Người thợ phết từng lớp sơn, rồi mài đi. Mài để chất liệu phía dưới hiện ra, để ý đồ và vẻ đẹp vốn ẩn bên trong được bộc lộ. Tên SonMani vì thế là cách tôi gửi gắm tâm nguyện: kết nối chất liệu Việt Nam với tri thức mỹ thuật Phật giáo, đồng thời nhắc mình về một hành trình trở về bên trong.

Anh không phải họa sĩ, lại muốn đi vào công việc chuyển thể tranh. Có phải đó là một sự "tham quá sức" ?

Nếu tự thêm chức danh họa sĩ cho mình nữa thì đúng là tham thật (cười). Nhưng tôi không bắt đầu bằng ý nghĩ ấy.

Tôi có cơ duyên tìm hiểu về mỹ thuật và biểu tượng học Phật giáo; gia đình vợ lại có truyền thống làm sơn mài. Khi tận mắt nhìn thấy những bản vẽ gốc của họa sĩ Robert Beer, tôi chỉ ước ao làm sao mình chuyển tải được những hình tượng ấy bằng một chất liệu Việt Nam.

Đây là công việc của rất nhiều người. Họa sĩ Robert Beer cho phép tôi sử dụng nét vẽ của ông; những người thợ làm vóc, làm sơn, cẩn trứng, khảm ốc góp vào

kỹ năng của họ; còn tôi và gia đình là những người cùng nghiên cứu, thử nghiệm và kết nối các phần việc. Vì thế, tôi không xem đây là thành quả cá nhân.

Một điều quan trọng hơn tôi muốn hướng đến, đó là nếu dự án tranh thành công nó sẽ mang lại sinh kế bền vững hơn cho người thợ.

Mỗi sản phẩm tôi đều đòi hỏi người thợ làm theo kỹ thuật truyền thống để giữ nghề, đồng thời đặt họ vào vị trí cộng sự để cùng thống nhất phương án chuyển thể, chứ không chỉ làm theo sản phẩm dập khuôn công nghiệp. Và một phần thành quả bán tranh, tôi chi trả chi phí bản quyền để họa sĩ Robert Beer dưỡng già.

Việc chuyển thể tranh Thangka giúp anh học được điều gì?

Tranh thangka thường có trường màu rộng, rực rỡ và mật độ chi tiết rất cao. Trong khi đó, sơn mài Việt Nam lại có ngôn ngữ riêng: màu then, cánh gián, son đỏ, nâu, vàng, màu trứng, ánh ốc, ánh bạc... Ban đầu, tôi từng băn khoăn liệu hai thế giới ấy có thể gặp nhau không.

Sau đó, khi ngược dòng về mỹ thuật Thangka ở giai đoạn thế kỷ 10-15, tôi nhận ra màu sắc chủ đạo lại là tông màu nóng, thiên hẳn sang đỏ và vàng. Đó là một điểm chạm thú vị. Rồi khi tìm hiểu sâu hơn về chất liệu sơn mài, tôi tìm thấy những liên hệ về ý nghĩa biểu tượng: bột son đỏ chính là thần sa, đại diện cho năng lượng tâm linh; vàng bạc là trí tuệ và từ bi; vỏ ốc trong thế giới Phật giáo là pháp loa, biểu tượng của pháp âm Phật vang xa.

Những phát hiện ấy khiến tôi hiểu rằng, chuyển thể tranh là quá trình lắng nghe chất liệu, hiểu tinh thần của bản nét và tìm ra cách để mỗi chất liệu được cất lên tiếng nói riêng.

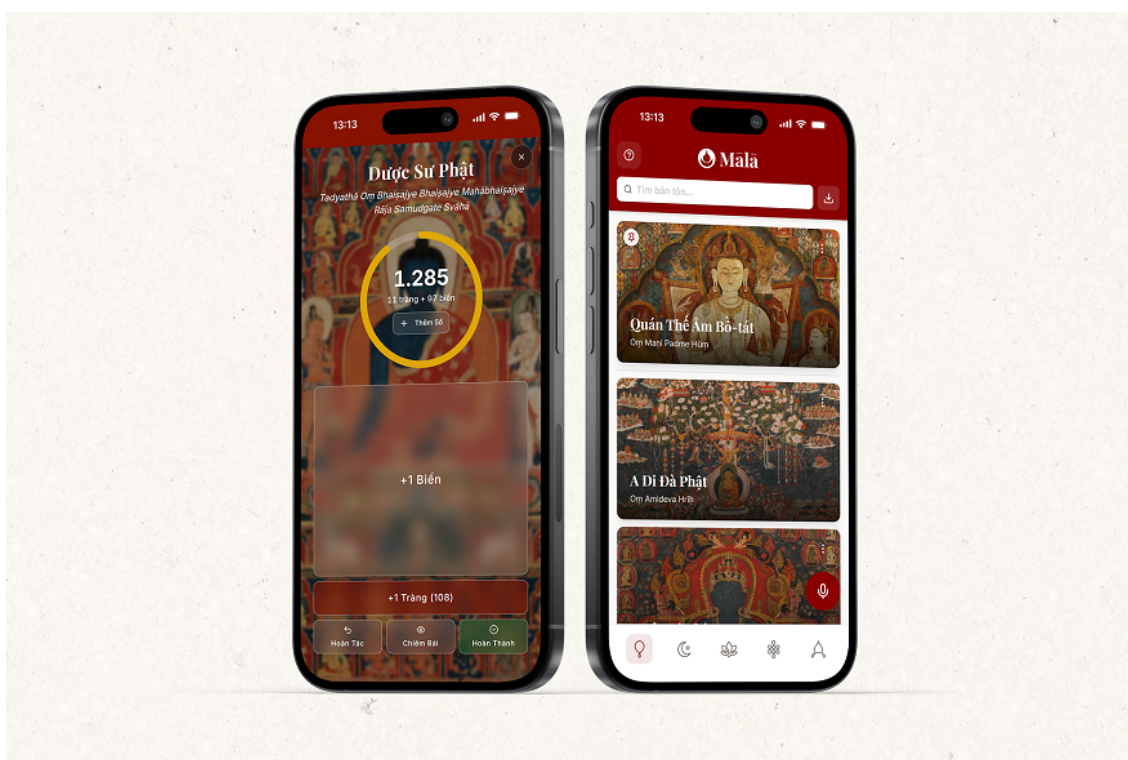
Được biết anh đã tạo ra ứng dụng trì tụng trực tuyến?

Trước đây, công việc chính và niềm đam mê mỹ thuật Phật giáo là hai thế giới song song của tôi. Một bên là công nghệ, hệ thống, phần mềm; một bên là việc đọc, nghiên cứu, thực hành. Đến giai đoạn này, tôi nhận ra mình có thể dung hòa chúng.

Công việc đòi hỏi tôi đi công tác nhiều, nên việc dành một khung giờ cố định để trì tụng không phải lúc nào cũng thuận lợi. Tôi nghĩ, tại sao không dùng chính công nghệ để giúp mình và mọi người thực hành? Thế là ứng dụng Mālā ra đời. “Mālā” trong tiếng Sanskrit nghĩa là tràng hạt. Ứng dụng đơn giản là một chuỗi tràng hạt số trên điện thoại, để ai cũng có thể trì tụng ở bất cứ đâu.

Hay như việc viết bài nghiên cứu, tôi xây dựng website sonmani.vn để mọi người truy cập miễn phí. Tôi rất đề cao trải nghiệm người dùng, từ thẩm mỹ thiết kế đến tốc độ truy cập, dù là ứng dụng điện thoại hay website cũng phải làm thật chín chu: thao tác nhanh, độ trễ thấp, giao diện dễ hiểu, tạo cảm giác bình an thay vì khiến người dùng khó chịu. Việc tìm hiểu mỹ thuật giúp tôi nhanh nhạy hơn trong thiết kế; còn chuyên môn công nghệ giúp tôi biến những ý tưởng ấy thành sản phẩm. Mọi thứ thực ra nuôi dưỡng qua lại cho nhau.

Gần đây, tôi vinh dự được họa sĩ Robert Beer trao quyền tiếp quản trang web tibetanart.com của bác. Website được làm trên nền tảng cũ cách đây 15 năm. Sau khi tiếp nhận, tôi đã thiết kế và xây lại hoàn toàn trên công nghệ mới, để di sản số của họa sĩ được tiếp tục cống hiến cho bạn đọc toàn cầu.



Trung tạo ra những sản phẩm công nghệ miễn phí để trợ duyên mọi người tu tập.

So với những năm tháng âm thầm dịch sách, hành trình anh đang đi có đơn độc?

Có những phần vẫn rất cô đơn. Nghiên cứu, dịch thuật hay thử một hướng đi mới đôi khi tôi phải làm một mình, phải tự đối diện với sự hoài nghi của chính mình. Có khi nghiền ngẫm một tài liệu rất lâu, có khi viết xong lại nhận ra mình chưa hiểu đủ để đi tiếp.

Nhưng hành trình này tôi không đơn độc. Tôi có gia đình, có những người thợ, có sự khích lệ từ họa sĩ Robert và những người bạn đồng hành. Có nhiều việc nếu

không đủ duyên thì mình cũng không thể làm được.

Tôi càng đi càng thấy một tác phẩm không thuộc về riêng ai. Đằng sau đó là rất nhiều đôi bàn tay, rất nhiều tri thức và sự kiên nhẫn.

Điều quan trọng là ghi nhận đầy đủ mọi sự đóng góp ấy.

Khi được họa sĩ Robert Beer chia sẻ về kho tư liệu ông cả đời nghiên cứu và sưu tầm, anh sẽ làm gì với những điều được trao gửi đó?

Tôi xem đó là một niềm tin hơn là một “kho tàng” để sở hữu riêng mình.



Trung được xem những bản nét tranh thangka mà họa sĩ Robert chưa từng công bố.

Những tài liệu, bản nét và câu chuyện bác Robert chia sẻ là kết quả của cả một đời nghiên cứu, quan sát và lao động nghệ thuật của ông. Tôi tiếp tục học, kiểm chứng, chuyển ngữ và tìm những cách phù hợp để giới thiệu với công chúng Việt Nam. Có những nội dung có thể đi cùng tranh, có những nội dung nên được kể qua bài viết, podcast hay những cuộc đối thoại trực tiếp. Điều tôi mong mỗi là khi người xem đứng trước một bức tranh, họ không chỉ thấy vẻ đẹp của bề mặt, mà có thể chạm vào lớp tri thức và tinh thần phía sau.

Nếu làm được điều đó, SonMani có thể trở thành một không gian kết nối: giữa người nghệ sĩ và người thợ, giữa nghiên cứu và thực hành, giữa nghệ thuật truyền thống và đời sống hôm nay.

Anh còn nghĩ đây là việc mình phải làm trong kiếp sống này không?

Trên chặng đường mới này, tôi vẫn có hoài nghi. Tôi nghĩ hoài nghi là điều cần thiết, vì nó giúp mình cẩn trọng, sửa những chỗ còn thiếu và bước tiếp một cách tỉnh táo hơn.

Nhưng giữa những hoài nghi ấy, tôi cảm nhận được một sự nhất quán. Có những điều trong đời sống hữu hạn, ta chưa thể lý giải hết. Có những người lần đầu tiếp xúc nhưng cho ta cảm giác như gặp lại cố nhân; có những trực giác cứ âm thầm chỉ dẫn một con đường. Nếu không phớt lờ, biết đâu ta lại nhận ra đó là những tín hiệu của nhân duyên, dấu ấn nghiệp?

Khi tín hiệu ấy đủ mạnh, khoảng cách hàng nghìn cây số hay sự chênh lệch tuổi tác cũng không còn quan trọng. Có thể chúng ta gặp gỡ nhau để cùng đồng hành trong một đời sống; cũng có thể để kế tục phần việc mà người đi trước đã khởi xướng.

Tôi không dám nói mình có một sứ mệnh gì lớn lao. Tôi chỉ thấy biết ơn vì đã không phớt lờ những dấu hiệu đến với mình.

Nếu thế giới của chúng ta dài hơn một kiếp sống, còn lý do nào để không dấn thân làm hết sức, để những kết nối trở nên có ý nghĩa hơn.

Thực hiện: **Kim Hoàng**